

**VEĆU DEPARTMANA ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU
UNIVERZITETA SINGIDUNUM**

Na sednici Veća departmana za poslediplomske studije i međunarodnu saradnju Univerziteta Singidunum od 27. 03. 2015.godine, Odlukom br. 4- 111/2015, imenovani smo u Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata Slađane Vukasović, MA, pod nazivom: **"Satelitski račun u turizmu i njegova primena u Srbiji"**. Pregledali smo rad i Veću podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

1. BIOGRAFSKI PODACI O KANDIDATU

Slađana Vukasović je rođena 1981. godine u Beogradu gde je završila osnovnu školu i XIII beogradsku gimnaziju prirodni smer. Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, smer statistika, informatika i kvantitativne finansije upisala je školske 2000/2001. godine. Diplomirala je 2008. godine, na temu *primenjena loglinearna analiza* i stekla zvanje Diplomirani ekonomista. Od 2008. do 2009. godine pohađala je master studije na Univerzitetu Singidunum. Diplomirala je sa prosečnom ocenom 10,00 i radom na temu *Satelitski obračun turizma u Srbiji i zemljama EU* čime je stekla zvanje Diplomirani ekonomista-master. Od kontinuiranih stručnih usavršavanja izdvajaju se *Project Management advance - PriceWaterHouseCoopers Training Academy*, Interni proverivač za kontrolu kvaliteta i zaštitu podataka ISO/IEC 27001:2013 certificate SGS_0579/14, SQL Developer certifikat, PL/SQL certifikat, Data Modeling na Oracle University, *English language training school - Washington school of Language (proficiency english)*, itd.

Od 2009. godine radi u Javno komunalnom preduzeću Infostan čiji je osnivač Grad Beograd kao viši stručnjak za primenu informaciono komunikacionih tehnologija. Angažovana je i na brojnim projektima prilikom uvođenja novih poslovnih rešenja u JKP Infostan kao što su: Billing sistem, upravljanje dokumentacijom (*Document Management System*), poslovna inteligencija BI (*Business Intelligence*), *Google Business Application* i drugi. Učestvovala je na brojnim domaćim i međunarodnim stručnim skupovima i konferencijama kao što su *Open Days Brussels, European Week of Regions and Cities, Infofest, Yuinfo, Sroug, Infotech*, itd.

2. PREDMET DOKTORSKE DISERTACIJE

U doktorskoj disertaciji je razmatran razvoj savremenog turizma i načini proračuna njegovog ukupnog doprinosa nacionalnim ekonomijama sa akcentom na razvoj ove oblasti u našoj zemlji. Centralni deo istraživanja je fokusiran na osobine i funkcije satelitskog računa turizma. Iz dosadašnjeg razvoja i primene TSA u svetu došlo se do saznanja da se njime dobijaju precizniji kvantitativni pokazatelji značaja turizma u ukupnoj nacionalnoj ekonomiji.

U radu su primarno analizirani nacionalni računi jer je TSA prateći račun sistema nacionalnih računa (SNA). Razvoj i primena TSA se zasniva na metodološkom okviru (TSA:RMF 2008) usvojenom od strane UNWTO i Komisije za statistiku turizma u Odeljenju za ekonomiju u sekretarijatu Ujedinjenih nacija od 2. do 5. marta 2004. Takođe, u radu je analiziran turizam sa aspekta *proizvodnje* i definisanje proizvoda karakterističnih za turizam, kao i specifični proizvodi koji nisu neposredno vezani za turizam. Dalje, analiziran je turizam sa aspekta *potrošnje*, zatim klasifikacija posetilaca, turističko okruženje, trajanje putovanja, razlog putovanja, izdaci za turizam, oblici turističke potrošnje i kategorije, potrošnja prema vremenu kupovine itd.

Dalje, rad je dalje posvećen izračunavanju makroekonomskih agregata koji predstavljaju set indikatora relevantnih za merenje doprinosa turizma u ekonomiji kao što su: Unutrašnji turistički izdaci (Internal tourism expenditure), Unutrašnja turistička potrošnja (Internal tourism consumption), Bruto dodata vrednost turističkih delatnosti (Gross value added of the tourism industries), Direktna bruto dodata vrednost turizma (Tourism direct gross value added), Direktni bruto domaći proizvod turizma (Tourism direct gross domestic product). U radu je objašnjena struktura *TSA tabela* kao i izvori podataka potrebni za njegovu izradu uz poštovanje propisanih standarda i regulativa.

Potom se rad fokusira na stanje u obračunu turističkih pokazatelja u Srbiji i potrebna istraživanja i smernice za buduću izradu TSA. Na primeru simuliranog računa turizma za Srbiju koji je predstavio Svetski savet za putovanja i turizam (WTTC) prikazan je način obračuna udela turizma u BDP-u Srbije. Prema tom računu direktan doprinos turizma GDP-u u 2014 godini je bio 2,1%, sa očekivanim rastom od 1.1%, sa 35.500 direktno zaposlenih u turizmu. U cilju utvrđivanja stepena poznavanja i primene TSA u našoj zemlji urađeno je istraživanje medju zaposlenima u oblasti turizma u Srbiji.

U radu su razmatrane osobine satelitskog računa turizma kao metoda kojim se obezbeđuju neophodne informacije (na primer o broju putnika, hotelima, putničkim agencijama, rent-a-car kompanijama, ICT servisima, itd.) koje se koriste za donošenje odluka u turističkoj delatnosti a tiču se budućeg razvoja turizma i ekonomije zemlje. Pokazatelji koji proizilaze iz TSA se sve više koriste i kao ciljevi nacionalnih turističkih politika i dugoročnih strategija. Razvojem i primenom metodologije TSA i merenjem učinka od turizma u privredi Srbije postigla bi se odgovarajuća uporedivost na nacionalnom i međunarodnom nivou. Prema podacima UNWTO više od 70 zemalja sveta ima satelitski obračun turizma dok Svetski Savet za putovanje i turizam - WTTC

(World Travel and Tourism Council) priprema satelitski obračun turizma ili simulacije satelitskog računa u 184 zemlje sveta.

Dalje u radu su objašnjeni i drugi alternativni metodi kao podrška proceni veličine turističke delatnosti pomoću kojih se mogu izračunati uticaji eksternih i politički izazvanih uticaja na turizam i ukupnu privredu.

Predmet istraživanja je temeljno upoznavanje i analiza satelitskog računa turizma kao i mogućnost njegove primene u Srbiji. Zasnovana je na međunarodnoj metodologiji TSA (RMF:2008), konceptima, strukturama i potrebnim tabelama koje se koriste u izradi satelitskog računa turizma. Konceptija teze sadrži potrebne polazne osnove kao i izvore podataka koji će se koristiti u analizi prilikom izrade TSA. Da bi se sagledali svi kvantitativni aspekti u cilju dobijanja što preciznijih podataka u turizmu detaljno su analizirane strukture satelitskih računa. Obrazloženo je koja su istraživanja i izvori podataka neophodni da bi se izradio i primenio satelitski račun turizma i podrazumeva i analizu sopstvenog istraživanja o mogućnostima primene i uvođenja TSA u Srbiji.

3. ANALIZA RADA

Disertacija obuhvata 4 glavna dela, obima je 233 stranice sa 32 dijagrama, 50 tabela i 5 prikaza. U nastavku je dat pregled prema poglavljima.

Prvi deo rada se bavi analizom razvoja savremenog turizma u svetu i doprinosa turizma nacionalnoj ekonomiji kroz direktne i indirektno uticaje turizma na privredu.

Drugi deo disertacije je satelitski račun turizma, u kojem se definiše TSA kao prateći račun sistema nacionalnih računa. Analizira se metodološki okvir, struktura, regulative i metodologije koje se moraju poštovati pri njegovoj izradi. Objašnjene su strukture tabela TSA, potrebni izvori podataka neophodni pri njegovoj izradi za svaku tabelu pojedinačno i makroekonomski agregati koji se mogu izračunati iz TSA.

U trećem delu disertacije se obrazlaže stanje turističkih pokazatelja u Srbiji, kao i iskustva drugih zemalja pri njegovoj primeni. Predstavljeni su i rezultati sopstvenog istraživanja o potrebi i mogućnostima uvođenja TSA u Srbiji. Prikazan je i simulirani satelitski račun turizma za Srbiju koji je predstavljen od strane WTTC-a, objašnjena je metodologija procene korišćena prilikom izračunavanja određenih parametara u analizi kao i način obračuna direktnog udela turizma u privredi na osnovu procenjenih podataka.

Četvrti deo rada objašnjava značaj TSA na ekonomsku politiku i donosi odluku u turizmu. Objašnjeni su i nedostaci u statističkom merenju efekata turizma i problemi u praktičnoj primeni TSA. Objašnjena su ograničenja TSA modela, kao i proširenje na

druge modele poput matrice društvenog računovodstva (SAM) i model opšte ravnoteže (CGE). Takođe, objašnjeni su budući pravci razvoja TSA.

Na posletku, rad sadrži zaključna razmatranja, naučni doprinos i korisnosti primene satelitskog računa turizma za Srbiju u cilju unapređenja nacionalne statistike turizma kako bi se postigla preciznost u izračunavanju doprinosa i efekata turizma koristeći standardizovanu metodologiju TSA:RMF koja je objašnjena u radu.

4. PREGLED NAUČNO-STRUČNIH DOPRINOSA

S obzirom da Srbija nema razvijen satelitski račun turizma doprinos istraživačkog rada je u utvrđivanju njegovog koncepta i načina primene da bi se postigla preciznost u izračunavanju efekata turizma na ukupnu privredu zemlje koristeći standardizovanu metodologiju TSA:RMF 2008. Uvođenjem satelitskog računa turizma (TSA) u Srbiji bi bila omogućena ekonomska uporedivost turističke delatnosti na nacionalnom i međunarodnom nivou. Takođe, doprinos rada je u utvrđivanju elemenata satelitskog računa turizma koji zahteva unapređenje nacionalne statistike turizma.

Istraživanje o potrebi i mogućnostima primene satelitskog računa turizma (TSA) sprovedeno je prvi put u Srbiji. Njime je utvrđen stepen poznavanja TSA, zatim potreba među zaposlenima da se obrazuju i stiču potrebna znanja o efektima i korisnostima TSA kao i principima njegove izrade. Takođe, istraživanjem je utvrđeno da većina ispitanika zaposlenih u turizmu ne poznaje satelitski obračun turizma. S obzirom da je TSA podjednako važan za sve subjekte turističke privrede kako za Vladu i donosioce odluka tako i za privatna preduzeća, neophodan je razvoj obrazovnih programa u cilju poznavanja prednosti i mogućnosti primene TSA kao i neophodno unapređenje statistike turizma koja čini temelj proračuna.

Objavljeni radovi:

- Vukasović S. (2010.), Satelitski obračun u Srbiji i njegova primena u zemljama Evropske Unije, Singidunum revija Vol.7- No.1, str: 181- 191, ISSN: 1820-8819. <http://www.singipedia.com/content/623-Satelitski-obracun-turizma-u-Srbiji-i-zemljama-EU>
- Jovanović V., Vukasović S., (2014.) Adapting the TSA to measure the economic contribution of tourism in Serbia, Singidunum Journal of applied sciences. Vol.11 & No.2. ISSN 2217-8090. str.1-9. <http://journal.singidunum.ac.rs/paper/adapting-the-tsa-to-measure-economic-contribution-of-tourism-in-serbia.html>

- Vukasović S. (2015.), The significance of TSA application in the economic policy of Serbia. **Tourism Economics**, (Impact Factor: 0.515. 5-Year Impact Factor: 0.745. (Journal Citation Reports®, 2015 release, Thomson Reuters.) fast track doi: 10.5367/te.2015.0498. IP publishing ltd. <http://www.ingentaconnect.com/content/ip/tec/pre-prints/content-teft203>

5. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog u izveštaju, može da se zaključi da doktorska disertacija kandidata Slađane Vukasović, sadrži doprinos razvoju Satelitskog računa turizma (TSA) kroz istraživanje mogućnosti i utvrđivanje koncepta njegove primene u Srbiji u cilju postizanja preciznosti u izračunavanju udela turizma u ukupnoj privredi zemlje koristeći standardizovanu metodologiju TSA:RMF 2008. Uvođenjem satelitskog računa turizma (TSA) u Srbiji bi bila omogućena ekonomska uporedivost turističke delatnosti na nacionalnom i međunarodnom nivou. Značajan doprinos rada je u izboru strukturnih elemenata satelitskog računa turizma koji direktno utiču na unapređenje nacionalne statistike turizma.

Imajući u vidu značaj istraživanja i ostvarene naučne rezultate, članovi Komisije predlažu Veću departmana za posle diplomanske studije i međunarodnu saradnju Univerziteta Singidunum da se doktorska disertacija kandidata mr Slađane Vukasović pod naslovom: **“Satelitski račun u turizmu i njegova primena u Srbiji”** prihvati i odobri njena usmena odbrana.

U Beogradu
07.07.2015

ČLANOVI KOMISIJE:

.....

Prof. dr Verka Jovanović, Univerzitet Singidunum

.....

Prof. dr Jovan Popesku, Univerzitet Singidunum

.....

Prof. dr Petar Veselinović, Univerzitet u Kragujevcu